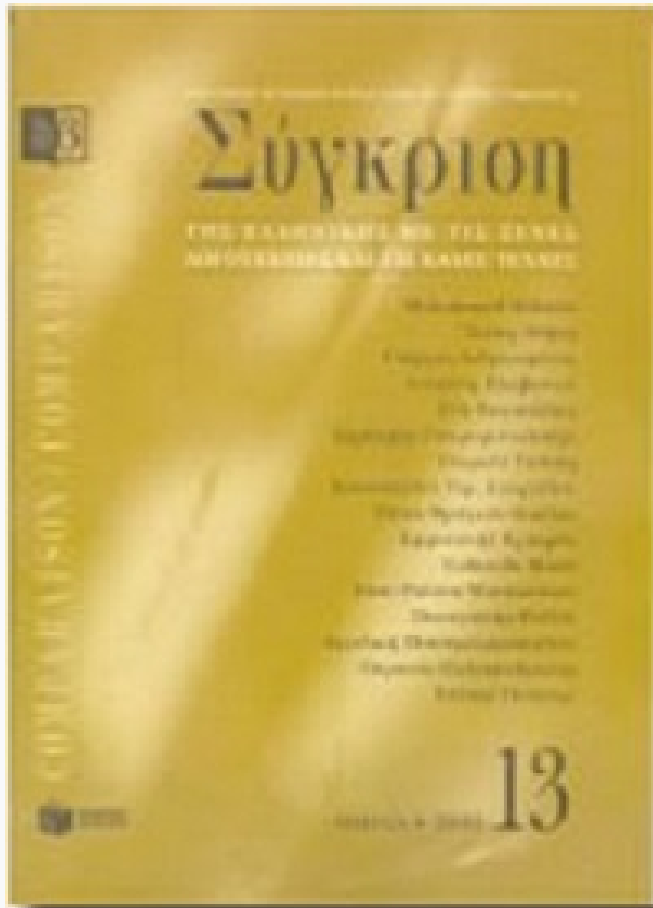

Σύγκριση

Τόμ. 13 (2002)

Comparative Literature. Issues and Methods / La Littérature comparée. Questions et méthodes.
Editor: Lisa Block de Behar, Montevideo, 2000, σελ. 272.

Άννα Ταμπάκη

doi: [10.12681/comparison.10127](https://doi.org/10.12681/comparison.10127)

Copyright © 2016, Άννα Ταμπάκη

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ταμπάκη Α. (2017). Comparative Literature. Issues and Methods / La Littérature comparée. Questions et méthodes. Editor: Lisa Block de Behar, Montevideo, 2000, σελ. 272. *Σύγκριση*, 13, 273–277.
<https://doi.org/10.12681/comparison.10127>

βιβλιο-συγκρίσεις

Comparative Literature. Issues and Methods / La Littérature comparée. Questions et méthodes. Editor: Lisa Block de Behar, Montevideo, 2000, σελ. 272.

Πρόκειται για τον δεύτερο τόμο μιας συγκομιδής απορρέουσας από ειδικές συναντήσεις της Ερευνητικής Επιτροπής «Comité de Recherche sur Questions et Méthodes en Littérature Comparée», η οποία λειτουργεί στο πλαίσιο της Διεθνούς Εταιρείας Συγκριτικής Φιλολογίας (AILC/ICLA). Ο πρώτος τόμος με τίτλο *Comparative Literature Worldwide: Issues and Methods / La littérature comparée dans le Monde: Questions et Méthodes* (Porto Alegre, 1997) εκδόθηκε με την επιμέλεια της Tania Franco Carvalhal, Προέδρου της Ερευνητικής Επιτροπής.¹

Χωρίς να θέτει, όπως επισημαίνει η επιμελήτρια του τόμου Lisa Block de Behar, επιλεκτικά κριτήρια, που ενδεχομένως να έδιναν το προβάδισμα σε ορισμένες χώρες, και αυτός ο τόμος διακρίνεται τόσο για τη γεωγραφική εμβέλεια όσο και για τη θεματολογική ποικιλία των παρεμβάσεων. Κεντρικό στόχο αποτελούν η διερεύνηση του σημερινού status της Συγκριτικής Φιλολογίας σε χώρες με διαφοροποιη-

μένες εθνικές και πολιτισμικές παραδόσεις, οι συνθήκες γένεσής της στον εκάστοτε χώρο και οι σημερινοί άξονες ενδιαφερόντων.

Αν και η χαρτογράφηση δεν είναι ολική —και δεν θα μπορούσε να είναι άλλωστε σε αυτήν τη φάση— σκιαγραφεί εντούτοις με εύγλωττο τρόπο τις συγκριτολογικές πρακτικές που διαμορφώθηκαν σε παγκόσμιο επίπεδο και ιδιαίτερος σε περιοχές όπου τα επιστημολογικά ενδιαφέροντα είναι λιγότερο γνωστά ή και διερευνημένα, σε σχέση με την ευρωκεντρική πρακτική, με τα μεγάλα κέντρα στα οποία εκκολάφθηκε και αναπτύχθηκε η Συγκριτική Φιλολογία.

Δώδεκα παρεμβάσεις συγκροτούν τον τόμο. Το αριθμητικό προβάδισμα έχουν, όπως είναι και αναμενόμενο, οι μελέτες περιπτώσεων που συνοδεύονται όμως και πλαισιώνονται από θεωρητικές προσεγγίσεις και γενικότερους προβληματισμούς. Πρώτο είναι το δοκίμιο του Alfons Knauth («Littérature universelle et plurilinguisme»). Η σύγχρονη λογοτεχνία τείνει προς την παγκοσμιότητα και ξεπερνά τις γεωπολιτικές ιδιομορφίες μέσα από ένα λόγο μύησης, στον οποίο μοιάζουν να διαλύονται οι γλωσσικές και λογοτεχνικές ιδιότη-

πίες. Με την υπέρβαση της γλωσσικής και πολιτισμικής εντοπιότητας διαμορφώνονται πολυγλωσσικές στρατηγικές, που αναδεικνύουν αισθητικά αποθέματα μιας πρωταρχικής ενότητας. Στο τέλος του τόμου, ο **J. Hillis Miller** («Will Comparative Literature Survive the Globalization of the University and the New Regime of Telecommunications?») διερωτάται για το μέλλον των φιλολογικών σπουδών, εμπρός σε ένα ακαδημαϊκό σταυροδρόμι στο οποίο διαπλέκονται οι συνέπειες του Ψυχρού Πολέμου, τα τεχνολογικά και οικονομικά άλματα, η παγκοσμιοποίηση που διεθνοποιεί τις αγορές και όσα προβλήματα συνεπιφέρει. Οι απηχήσεις όλων αυτών των στοιχείων εισβάλλουν στον ακαδημαϊκό χώρο, στο πεδίο της συγκριτικής φιλολογίας μα και της λογοτεχνίας γενικότερα. Αν και δεν διακρίνονται για τη σφοδρότητά τους, σύμφωνα με το συγγραφέα, οι ιδέες αυτές ανοίγουν τους ασκούς μιας πολεμικής που δεν είναι δυνατόν να αγνοηθεί. Σταθμίζοντας τις συνέπειες της πληροφορικής, μέσα από την ψηφιακή μαγεία της εικόνας, τη μείξη της με κείμενα, την αξεδιάλυτη πλέον συνύπαρξη του πλασματικού με το αντίθετό του, ο συγγραφέας αναλύει τάσεις και τροπισμούς που, χωρίς να ακυρώνουν την ανάγνωση, την αποδυναμώνουν και τη μεταμορφώνουν. Παρ' όλο που η ανάγνωση καθίσταται πλέον μια ματιά δίπλα σε τόσες άλλες, διαφαίνονται όψεις μιας σύνθετης πρόσληψης οπτικής, λογοτεχνικής και αισθητικής, που ενσωματώνουν κατ' ουσίαν το λογοτεχνικό γεγονός σε ένα σύνολο αποφασιστικών πολιτισμικών αλλαγών, τροποποιώντας την ταυτότητά του.

Η ανάλυση της **Monika Schmitz-Emans** («Cultural Studies and Com-

parative Literature»), που προηγείται, έχει ως επίκεντρο την έντονη συζήτηση γύρω από τις φιλολογικές και πολιτισμικές σπουδές, γύρω από τη λογοτεχνικότητα και την άρνησή της, την ανάδειξη της λογοτεχνικής ιδιοτυπίας και την υποδούλωση σε άλλους στόχους, όχι απαραίτητως ακαδημαϊκούς, την άκριτη υπαγωγή της ποιητικής φύσης του λογοτεχνήματος σε ένα απλό πολιτισμικό προϊόν. Η συγγραφέας μάς οδηγεί στις απαρχές της διαμάχης, στα μισά του 20ού αιώνα. Χρησιμοποιώντας ως βάση το γερμανικό παράδειγμα, εξιστορεί ένα ζήτημα γενικότερο, που αφορά πολλές άλλες κοινωνίες. Με αφορμή τον **Italo Calvino** αποδεικνύει το απροσδιόριστο της λογοτεχνικής γραφής, τους κινδύνους μιας μηχανιστικής υπαγωγής της στα πολιτισμικά και ιστορικά συμφραζόμενα, το απρόβλεπτο, τέλος, που ενυπάρχει στο ποιητικό έργο.

Ασφαλώς, το ενδιαφέρον συλλογικών τόμων υφής παρόμοιας με αυτόν που παρουσιάζουμε δεν έγκειται μόνο στην ανάδειξη της πορείας των συγκριτολογικών ερευνών, μεθόδων, εργαλείων και τόπων στην ευρωκεντρική μας συνείδηση, αλλά και στη δυνατότητα υπέρβασής τους, στην προσέγγιση με άλλα λόγια της ετερότητας, μέσα από την ανάδυση νέων επιστημονικών αναγκών· πώς και με ποιους τρόπους δηλαδή γεννήθηκε σε άλλες ηπείρους και σε ετερογενή πολιτισμικά συμφραζόμενα η ανάγκη του συγκριτισμού. Σύμφωνα με τον **Yoshihiro Ohsawa** («Beyond Centrist and Regionalism: Comparative Literature in Japan»), η **Σ.Φ.** κάνει την εμφάνισή της στην Ιαπωνία και εισάγεται βαθμιαία στα πανεπιστημιακά προγράμματα στο τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου, ως συνέπεια ριζι-

κών μεταβολών, της απώλειας πολιτισμικών αξιών και της έντονης βούλησης για την προσέγγιση του ευρωπαϊκού προτύπου. Ωστόσο, ο συγγραφέας επισημαίνει την απουσία ακριβούς αντιστοίχισης μεταξύ των θεωρητικών αντιλήψεων που διατυπώνονται στη Δύση, με ευρωκεντρικό προσανατολισμό, και των ιαπωνικών αισθητικών και λογοτεχνικών κατηγοριών — που έχουν συνάφεια όμως με όμορους ανατολικο-ασιατικούς πολιτισμούς. Αναρωτιέται σχετικά με τη χρήση εννοιών και όρων που διεκδικούν την εγκαθίδρυσή τους σε παγκόσμια κλίμακα, δίχως όμως να λαμβάνουν υπόψη τους τις ιδιοτυπίες των μη ευρωπαϊκών πολιτισμών.

Στο ίδιο μήκος κύματος, αναφορικά με την προσέγγιση και την αποκωδικοποίηση των δομών ενός αρχαίου πολιτισμού, κινείται ο **Paul Manalil** («Indian Literature»). Αναφέρεται στη λογοτεχνική αρχαιότητα της Ινδίας, όπου η βαριά κληρονομιά της σανσκριτικής, οι συγγένειες και συγκλίσεις με βάση, εντούτοις, διακριτές ενδογενείς διαφορές, οι επαφές αλλά και οι αντιθέσεις με την αγγλική λογοτεχνία συνιστούν στοιχεία που αποκλίνουν από την προσδοκώμενη επίσημη ακαδημαϊκή ενότητα. Ο συγγραφέας υπερασπίζεται τη θελκτική ποικιλομορφία των γλωσσών και λογοτεχνιών που συνθέτουν το μωσαϊκό του ινδικού πολιτισμού και οδηγούν σε ενδογενείς συγκρίσεις.

Για τον **David Fishelov** («Comparative [and General] Literature in Israel: A Dynamic Pluralism»), η πρόσφατη ιστορία της Σ.Φ. στο Ισραήλ (1960 κ.ε.) είναι βαθύτατα συνδεδεμένη με την ετερογενή πολιτισμική του σύσταση. Η προέλευση της λογοτεχνίας, των μελετητών της και όσων τη συγκρίνουν με άλλες διακονίζει τις

λογοτεχνικές εξαρτήσεις αυτών που κατά κύματα ήρθαν στο Ισραήλ χωρίς να αποκοπούν από τις αρχικές τους πνευματικές ρίζες. Αλλά και οι νέες επαφές με την εβραϊκή συνθέτουν ένα διαφορετικό πλαίσιο αναφοράς από αυτό του παρελθόντος. Επισημαίνονται επομένως οι διαπλοκές μιας ετερογενούς συγκριτολογικής πορείας εντός των συνόρων. Ο συγγραφέας εξιστορεί με συγκροτημένο τρόπο τις θεσμικές κατακτήσεις (προγράμματα σπουδών, περιοδικά) και τις επικρατέστερες τάσεις (ποιητική, προσέγγιση της Βίβλου μέσα από το πρίσμα της ποιητικής, μεταφραστικές σπουδές, διακειμενικότητα).

Ο **Abdallah Mdarhri Alaoui** («Les littératures comparées au Maroc») αναφέρεται στην πρόσφατη εισαγωγή της Σ.Φ. στα πανεπιστημιακά προγράμματα σπουδών —μετά το 1960— και στα ορατά ίχνη καταρχήν της ευρωπαϊκής επίδρασης και αργότερα της αμερικανικής. Ως απόρροια της αποικιοκρατικής πολιτικής, αγνοήθηκε η αφρικανική παράδοση ως τη δεκαετία του '80 (1987 κ.ε.). Σήμερα η έμφαση στις σπουδές που αφορούν το Μαγκρέμπ (*études maghrébines*), οι διεπιστημονικές τάσεις και η παγκοσμιοποίηση συνιστούν πρόσφορα πεδία συγκριτολογικών ερευνών με θετικά αποτελέσματα.

Η **Paola Mildonian** («Comparative Studies in Italy: Traditional Dynamics, Perspectives and Goals») σκιαγραφεί μια πλούσια συγκριτολογική παράδοση, με ρίζες στα τέλη του 19ου αιώνα, που εκμεταλλεύτηκε την ενδογενή πολιτισμική ποικιλία, αλλά και ξανοίχτηκε σε άλλους λογοτεχνικούς ορίζοντες. Η θεσμική υπόσταση της Σ.Φ. στην Ιταλία εδραιώθηκε και διασφαλίζεται μέσα από έναν ικανοποιητικό αριθμό εδρών και προγραμμάτων

σπουδών. Η γένεση και η εξέλιξή της, έχοντας τις απαρχές της στην ευνοϊκή υποδοχή των επαφών με άλλες λογοτεχνίες, πέρασε μέσα από τη μείξη της ιστορικο-φιλολογικής ιταλικής παράδοσης με άλλα ρεύματα (ρωσικός φορμαλισμός, γαλλική σημειολογία, δομισμός, φαινομενολογία, αισθητική της πρόσληψης, ερμηνευτική), μέσα από μια πορεία που εκφράζει με επάρκεια τις μεθοδολογικές μετατοπίσεις του 20ού αιώνα. Οι **Per Dahl** και **Svend Erik Larsen** («Comparative Literature in Scandinavia: Issues and Methods») αναλύουν τη σχετική παλαιότητα των συγκριτολογικών ερευνών στις σκανδιναβικές χώρες (1870-1900) και τις πιο πρόσφατες ακαδημαϊκές, εκδοτικές και πνευματικές πρωτοβουλίες, μέσα από τις οποίες σκιαγραφείται μια πολύτροπη δραστηριότητα. Πλέον του αιώνα, οι ακαδημαϊκές (καταγράφονται περίπου 15 τμήματα Σ.Φ., στην πλειοψηφία τους αυτοτελή, μη υπαγόμενα δηλαδή σε ευρύτερα τμήματα σπουδών της εθνικής λογοτεχνίας) αλλά και οι μη θεσμικές εκδηλώσεις, επηρεασμένες από το γαλλικό και γερμανικό πρότυπο, μοιάζουν στέρεες και διακρίνονται για μια εκλεκτική αμοιβαιότητα. Όλες οι θεωρητικές τάσεις καλλιεργούνται επαρκώς, με έμφαση σήμερα στην αισθητική και ποιητική, στη λογοτεχνική ιστορία, στη γενική λογοτεχνία, στη λογοτεχνική μετα-ιστορία και στη γυναικεία λογοτεχνία.

Αναφορικά με την Ανατολική Ευρώπη, ο **Jüri Talvet** («Comparative Literature in Estonia: Highlights»), παρακολουθεί τις περιπέτειες των συγκριτολογικών ερευνών στην Εσθονία, τις παλινδρομήσεις που οφείλονται σε πολιτικούς παράγοντες, στην καχυποψία τόσο του τσαρικού καθεστώτος όσο και του σοβιετικού. Ο

συγκριτισμός ανέτειλε ελεύθερος μόνο κατά την τελευταία δεκαετία. Η **Madina Tlostanova** («Comparative Studies in Russia. A New Discipline or a Continuation of a Tradition») αναλύει τις αντιφάσεις και τις ασυνέχειες ενός κλάδου που, χωρίς να πάψει να είναι παραδοσιακός —αναδύθηκε στην προεπαναστατική Ρωσία νωρίτερα, όπως καλά γνωρίζουμε, απ' ό,τι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες—, τέθηκε σε αμφισβήτηση από το κομμουνιστικό καθεστώς και ενεργοποιείται εκ νέου στο παρόν.

Οδηγώντας μας, τέλος, στη Λατινική Αμερική, ο **Daniel Lefort** («Littérature comparée et Paraguay: le vide et la nécessité») σκιαγραφεί το παράδοξο της απουσίας και παράλληλα της ανάγκης του συγκριτισμού. Πολυπολιτισμικότητα και συνάμα ισχυρή επιβίωση της προφορικής παράδοσης: αυτά τα δύο στοιχεία διαμορφώνουν τον ιδιάζοντα χαρακτήρα της Παραγουάης.

Εν είδει epilόγου, η εκδότρια του πρώτου τόμου **Tania Franco Carvalhal** εύστοχα επισημαίνει πως στα περιοδικά Διεθνή Συνέδρια της AILC/ICLA αντικατοπτρίζονται οι μεθοδολογικές διαδρομές και οι θεματικές μετατοπίσεις στο χώρο και στο χρόνο. Είναι ευνόητο, ωστόσο, πως μια συνεπής και συστηματική χαρτογράφηση των Θεμάτων και των Μεθόδων, όπως ενεργοποιούνται σε ποικίλα πολιτισμικά περιβάλλοντα, θα αποτελούσε σημαντικό δείκτη και θα οδηγούσε σε πολύτιμες διαπιστώσεις. Η σύγκριση των συγκριτισμών, όπως έγραφε χαρακτηριστικά στην Εισαγωγή του πρώτου τόμου και επαναλαμβάνει εδώ, μας οδηγεί να διαπιστώσουμε ακόμη μια φορά πως η Σ.Φ. είναι πολύμορφη και πολυδιάστατη, πως υπακούει κατά περίπτωση σε θεωρη-

τικές αντιλήψεις που νομιμοποιούν την εκάστοτε μεθοδολογία, αλλά και εξαρτάται σε μεγάλη κλίμακα από το

πολιτισμικό περιβάλλον μέσα στο οποίο καλλιεργείται.

Άννα Ταμπάκη

Σημειώσεις

¹ Συνοπτική και επιλεκτική ως προς την πλούσια προβληματική των μελετών, λόγω του περιορισμένου χώρου, ήταν η παρουσίαση του τόμου στο ελληνικό κοινό: Άννα Ταμπάκη, *Με ανοιχτά σύνορα «Comparative Literature Worldwide: Issues and Methods / La Littérature comparée dans le Monde: Questions et Méthodes»* (Η Συγκριτική Φιλολογία στον κόσμο: Ερωτήματα και μέθοδοι). Έκδοση Tania Franco Carvalhal, L&PM Editores, 1997, σελ. 287, εφημ. *Το Βήμα*, Τμήμα στ' «Βιβλία», Κυριακή 31 Μαΐου 1998, σελ. 13. Ο πρώτος τόμος περιέχει τις εξής συμβολές: Gerald Gillespie, «Comparative Literature of the 1990s in the USA»· Eneida M. de Souza – Wander M. Miranda, «Perspectives de la Littérature comparée au Brésil»· Yves Chevrel, «Littérature (Générale et Comparée: La situation de la France»· Eva Kushner, «Comparative Literature in Canada: Whence

and Whether?»· Paul Cornea, «La littérature comparée en Roumanie»· Helena Carvalhão Buescu, «La littérature comparée au Portugal: Tendances théoriques et institutionnelles»· Lisa Block de Behar, «Uruguayan Comparative Literature: the Need for a double bet»· Mihály Szegedy-Maszák, «Comparative Literature in Hungary»· Theresa Hyun, «Comparative Literature in Korea»· Zulma Palermo, «Cultural articulation of Comparative Literary Studies: the Argentinian Case»· Hendrik Van Gorp – John Neubauer, «Comparative Literature in the Low Countries: Issues and Methods»· Zacharias I. Siaflékis, «La présence de la Littérature comparée en Grèce»· Yue Daiyun, «Comparative Literature in China» και Carlos García Gual, «Sur les études de Littérature comparée en Espagne et leur perspectives actuelles (Quelques remarques générales)».

Γεράσιμος Ζώρας, *Risonanze italiane nel Mar Ionio*. Roma, Vecchiarelli, Italo-Hellenica, 2001, p. 173.

Το έργο του Γεράσιμου Ζώρα, καθηγητή της Ιταλικής Λογοτεχνίας στο Τμήμα Ισπανικής και Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, εντάσσεται στην παράδοση σπουδών που ασχολείται με τις

μορφωτικές σχέσεις Ελλάδας και Ιταλίας η οποία φέρει τη σφραγίδα, κατά τα προηγούμενα χρόνια, των F.M. Pontani, M. Vitti, Γεωργίου Ζώρα και άλλων μελετητών. Οι μορφωτικές σχέσεις κατά το 19ο αιώνα μεταξύ των Ιονίων Νήσων και της Ιταλίας έγιναν αντικείμενο επισταμένων μελετών επίσης από το Γεράσιμο Ζώρα, τα αποτελέσματα των οποίων δημοσι-